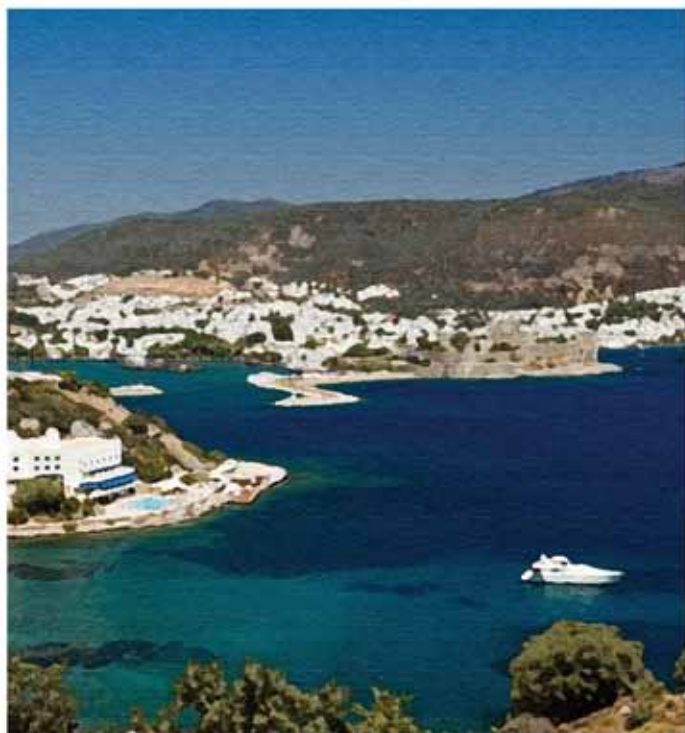

AZRA ERHAT

MAVİ

YOLCULUK

GEZİ

AZRA ERHAT
MAVİ
YOLCULUK

Can Yayınları 1481

© 2005, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2005

4. basım: Nisan 2011

Bu kitabın 4. baskısı 1000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Faruk Duman

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak resmi: © iStockphoto.com

Kapak baskı: Azra Matbaası

İç baskı ve cilt: Ekosan Matbaası

ISBN 978-975-07-0446-8

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

www.canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

AZRA ERHAT
MAVİ
YOLCULUK

GEZİ

Azra Erhat'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Gülleylâ'ya Anılar, 2002

Mektuplarıyla Halikarnas Balıkçısı, 2002

Osmanlı Münevverinden Türk Aydınına, 2002

İşte İnsan, 2003

Sevgi Yönetimi, 2003

Mavi Anadolu, 2006

AZRA ERHAT, 1915 yılında doğdu. İlk ve orta öğrenimini Brüksel’de tamamladı. 1939’da Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi’ni bitirerek aynı fakültenin Klasik Filoloji Bölümü’ne asistan olarak girdi. 1946’da doçent oldu. İki yıl sonra, sol eğilimli oldukları gerekçesiyle bir grup arkadaşıyla birlikte görevinden alındı. *İstanbul* ve *Vatan* gazetelerinde yazdı, Milletlerarası Çalışma Bürosu Kütüphanesi’nde çalıştı. 12 Mart döneminde TCK’nın 141. maddesine aykırı eylemde bulunmak savıyla Sabahattin Eyüboğlu ve Vedat Günyol’la birlikte tutuklandı ancak yargılama sonunda aklandı. Türkiye’de hümanizm düşüncesinin yayılması ve günümüz aydınlanmasının Eski Yunan felsefesiyle ilişkilendirilmesi amacıyla yazılar kaleme aldı. Fransızca, Almanca, İngilizce, Latince ve Eski Yunancadan yaptığı çevirilerle tanındı. A. Kadir’le birlikte çevirdikleri *İlyada*’nın birinci bölümüyle Habib Edip Törehan Bilim Ödülü’nü, ikinci bölümüyle de 1962 yılında TDK Çeviri Ödülü’nü aldı. Daha sonra Homeros’un ikinci büyük destanı *Odysseia*’yı da yine A. Kadir’le birlikte Türkçeye kazandırdı. Azra Erhat, 6 Eylül 1982’de aramızdan ayrıldı.

Sabahattin Eyüboğlu'nun
anısına...

İçindekiler

MAVİ YOLCULUK I	13
MAVİ YOLCULUK 1962	103
MAVİ YOLCULUK II	155
I. Mavi Yolculuk kılavuzunun anlam ve amaçları	157
II. Mavi Yolculuk nasıl yapılır? Mavi Yolculuk nedir?	170
III. Karya ile Likya'nın görünen ve yaşanan tarihi	190
IV. Bodrum'dan Marmaris'e: Bodrum	231
V. Sırları çözülmemiş bir bölge: Likya	257
VI. Marmaris ile Antalya arası	266

MAVİ YOLCULUK I

1

“Yalnız deniz bilir denizlerin derinliğini.”

Hint atasözü

Daha yirmi dört saat olmadı mavi yolculuktan döneli. Bakır tepsinin üstünde serili duruyor getirdiklerim. Odada bir deniz, bir yosun kokusu. Gökova'nın yellilerine karışınca açıklık, sağlık soluyan bu koku apartman odasının dört duvarı arasında can çekişiyor, ağlardan güverteye sıçrayan balıklar gibi keskin fırlayışlarla çevresini arıyor sanki.

Bekçileri çifte karideslerle birlikte solucan gibi etleri çıkarılalı beş gün olmayan pinalar, kestane benzeyen denizfareleri, içine üflenince boru gibi öten mor, beyaz, kıvılcıklı benekli şeytanminaresi azmanları, denizkestanelerinin iğne başından ince deliklerle yol yol bezenmiş, biri filizî, öteki toz pembe kabukları, ak sedefli midyalar, bir pavuryanın kirpi kirpi sarı kabuğu, hepsi duruyor tepsinin üstünde.

Bir tuzluk dolusu kum var bu öteberinin arasında, öyle bir kum ki, tanelerinin her biri aynı boyda, irmik taneleri gibi yusuvarlak. Kumsalında ak ışınlar saçan bu kum, radyoaktif mi ne, içine yarım saat gömüldünüz mü,

bacağımızın kolunuzun hastalık ya da yorgunluk sızısı geçiveriyor. Tuzluğun yanı başında bir parça mermer, yumurta motifleri oyulmuş. Knidos'ta kim bilir hangi tapınağın kalıntısı. Daha ötede bir parça ağaç, tıpkı bir fotin biçiminde. Cilalı taş gibi kat kat renkli nice tuhaf, yaşlanmış ağaç yumukları bulduktu, taşlara, testi kırıklarına kök salmış; denizin dibinde püfür püfür salınan nice olağanüstü bitkiler; kara iğneli denizkestaneleri ak kayalar üstünde ponponlar gibi. Ayağa battı mı, insanın canını yakan bu kirpi sudan çıkmayagörsün, ıslak parıltısı bir iki saat daha sürer, sonra tıpkı can soluyan balık gibi onun da ışıltısı söner, iğneleri birbirinin üstüne kapanır ve ölür.

Karşımda tahta sehпасı üstünde testim duruyor. Göbeğinin ortasına kan kırmızısı bir denizyıldızı yapışmış, iki kulpunu deniz canlıları bürümüş, kara meşinden bir kabuğun içinde makarna gibi beyaz girintileri, mürekkepbalıklarının yer yer mora boyadıkları lekeleri ile bu testi kocaman, esrarlı bir deniz çiçeği taşıyor başında. Adalar denizinde en azından iki bin yıl yatmıştır bu amfora. Batan bir gemiyle mi gömülmüş engine, yoksa içindeki şarapla birlikte deniz tanrısına mı sunulmuş, kim bilir? O da kokuyor, alabildiğine kokuyor. Alıp getirdiğime üzüleceğim neredeyse. Para ile satın almadım onu. Satıcısına sekiz tane *Mavi Anadolu* verdim. Düşünün bir kere: sekiz kitaba iki bin yıllık bir testi, müzeli bir amfora! İşte böyle cömert kıyılardan, böyle mutlu bir yolculuktan dönüyoruz biz; mavi yolcular. Derimiz güneşten bakır rengi, kollarımız bacaklarımız pekleşmiş, ciğerlerimiz on günlük temiz havadan yaylanmış, gözlerimiz ışık dolu, gönlümüz sevinç, övünç dolu.

Doğanın özenerek yarattığı ülkeler, bölgeler vardır. Oralara güzel deriz. Ama güzellik kavramı insana göre değişir. Mavi yolculuğumuz sırasında Kıran Dağları'nın dikine inen, koca çamların yalın kayada tutunmak için

pençe salarak tırmandıkları yamaçlarını kıyı kıyı izlerken, “Ne güzel!” diye bağışıyorduk bizler. Oysa gemimizin kaptanı ya da yanımıza kılavuz olarak aldığımız Paluko, güzel demiyordu buralara. Nerede suyu, yemişi, balığı bol bir koy, insanların barınıp yaşadıkları bir köy varsa ona güzel diyorlardı. Havası suyu iyi diye bir deyim vardır ya, yaradılıştta sırf faydayı arayan insanlar doğal güzelliği görmezler bile. İşin tuhafı, Gökova boyunca insanların yerleşip yaşadığı yerler girintili çıkıntılı bükler, çeşit çeşit ağaçlı, hem de eşine az rastlanan buhur ormanlarının gölgelediği kuytu koylar değil de ağaçsız, yalın, verimsiz gibi görünen kıyılardı. İnsanlar bu yoksul kıyıları mı seçmişler yerleşmek için, yoksa bu koylar insanlar oraya yerleştikten sonra mı yoksullaşmış, ağacını süsünü, insana asıl çıkarı sağlayacak verimini yitirmiş? Gökova’da ormanların yer yer yakıldığını görünce, ikinci şık daha akla yakın geliyordu. Güzelliği korumak, böylece doğanın bütün verilerinden gereğince faydalanmak bir bilgi, bir kültür işidir. Günlük ekmek kaygısı içinde bunalan köylüden bunu beklemek yersiz olur.

Fransa’nın bugün dillere destan Rivierası, Akdeniz kıyısında birtakım yoksul köylerdi bir zamanlar. Kuzeyin sisli ufuklarından bezmiş birkaç İngiliz zengini değerlendirdi orayı, turizmin cenneti haline getirdi. Bir bölgeyi kendi yerlileri dışarıya doğru değerlendiremez; dışarıdan gelip o bölgenin güzelliğini, elverişliğini yeni gören ve görünce de dile getirmek, anlatmak, yaymak hevesine kapılan şairler, yazarlar, aydınlar değerlendirir. Bizde bu çeşit aydın, parmakla gösterilebilecek kadar azdır. Aydın, dört duvar arasında İstanbul’da yaşar, mahallesini, bilemediniz adasını –o da Marmara adalarından biriye– anlatır. Yok köy romanı yazıyorsa, Anadolu’nun on binlerce köyünden birinin ötekine tıpatıp benzeyen çetin koşullu yaşayışını anlatır. O koşulları değiştirmek, o köyü

kalkındırmak isteğini uyandırır bu romanlar okuyucuda; şair gözüyle görülmüş, şiir diliyle yazılmışsa oralarını tanıtır, belki sevdirebilir bile bize, ama orada yaşamak şöyle dursun, sanmam ki anlatılan yerleri gitmek görmek hevesini versin birimize. Nasıl versin ki bu gerçekten, yüz binlerce tanıkları arasında bir tanık olmaktan ileri gidemeyeceğimizi anlar, tek başına ülkücülükle XX. yüzyıl dünyasında bir fayda sağlanamayacağını biliriz. Köy romancıları da, bir iki kitapları tutunduktan sonra, köye bir daha dönmemesine şehirde yerleşmiyorlar mı?

Turizm XX. yüzyılın moda yaptığı oldukça anlamsız bir sözdür. Hele biz bu kavramın anlamını hiç de açıklayamamışızdır. Yurdumuzu gelip gezen, bu arada bol döviz getiren yabancı, diye anlarız turisti. Ama bu adam Türkiye'ye niçin gelir, ne görmeye, ne aramaya gelir, gelmesi için ne yapmalı? Bu yönleri aydınlatamayız yahut da yetersiz, yanlış görüşlerle aydınlatığımızı sanırız. İtalya'nın, Fransa'nın, komşumuz Yunanistan'ın turizmle elde ettikleri milyonluk dövizlerin altın parıltıları gözlerimizi kamaştırır, kendi yurdumuzun gerçeklerini göremez oluruz.

Bize özgü koşullarla aynı kazanç yoluna nasıl girebileceğimizi bilemeyiz, bulamayız bir türlü. Turist bizim gözümüzde hep aynı kalıba göre dökülmüş, tek yönlü, belli istekli bir tiptir. Bir tip de, insan değil sanki. Lüks otellerle, pahalı lokantalarla her isteğini karşılayabileceğimizi sanırız. Onun içindir ki, "turistik" bizde basbayağı "kazık" demektir; turistik denilen yerler de üç beş yabancıyı çekmekten başka, asıl pahalı yerlerde vakit geçirmek isteyen paralı yurttaşlarımızın eğlenti ve gösteri merkezleri olmuştur. Bütün bu çaba da İstanbul'la sınırlanmış kalır. İzmir kendi yağında kavrulur ve ilkçağ uygarlığının eşsiz kalıntılarını yakın çevresinde topladığı için, bir çeşit turizmi İstanbul'dan daha ileri götürebilmiştir. Ne

İstanbul'da, ne İzmir'de, ne de yurdumuzun başka köşelerinde sürekli, verimli bir turizm politikasına gidilememiş, gidilememesinin nedeni de bence turisti basmakalıp bir insan sandığımız gibi, turizmi de yurdumuzun her köşesine aynı kalıplaşmış çerçeveler içinde yaymaya çalışmamızdır. Her yerde temiz oteller olsun –hele hele temiz helalar– her yerde düzgün yollar üstünde sağlam taşıtlar işlesin. Olsun ve işlesin, ama bunlar yerli yabancı yolcu çekmenin ana koşullarındandır. Asıl turizm diye bir şey varsa, ondan sonra başlar.

İlk iş, yerli yabancı turisti –buna turist değil de gezgin desek olmaz mı– hep aynı ilgileri olan belli bir tip saymaktan vazgeçmektir. Eski zamanlardan kalmış anıtlarla ilgilenen tarih ve sanat meraklıları vardır, kış sporlarından, deniz sporlarından, dağcılıktan hoşlanan, açık havada, güzel kıyılarda kamp kurup tatilini geçirmekten zevk duyan, otomobille yabancı bir ülkeyi bir boydan bir boya dolaşmayı eğlence bilen gezginler vardır. Turizmle para kazanan, döviz sağlayan ülkelerin başarı sırrını, gezginin çok çeşitliliğini bilmesinde ve her türlü gezgine isteğine uygun olarak nerelerde nasıl gezebileceğini bildirmesinde aramalı. Yalnız turistik oteller yapmakla turist çekebileceğimizi sanmıyorum. Yurdumuzun her köşesinde ne gibi imkânlar olduğunu açık seçik öğrenmek, bilmekle ve bunu bütün dünyaya açık seçik öğretmek, bildirmekle; çeşitli gezginleri, yani önemli bir gezgin kalabalığını Türkiye'ye çekebileceğimize inanıyorum. Türkiye'nin her çeşit turisti ilgilendirebilecek sonsuz zenginlikler dolu bir ülke olduğu artık tartışma götürmez bir gerçektir. İş, turizm endüstrisini kurmakta. Turizm banka ve kurumlarını bu yolda faydalı kılmak için esaslı ve çok yönlü araştırmalara yöneltmek doğru olur bence. Her kurum bir bölgeyi için için taramalı, o bölgenin bütün turistik imkânlarını ortaya çıkarmalı.

Böylece Türkiye'nin turistik bir haritası meydana gelir. Devlet de bu haritaya göre Türkiye'nin turizmini planlayabilir. Bu iş için kitap, broşür ve hele siyah-beyaz ve renkli fotoğraf ve filmlerden alabildiğine faydalanmalı. Basın Yayın ve Turizm Müdürlüğü'nün bugüne dek yaptığı işlerin yetersiz olduğu apaçıktır. Bir ara İstanbul Üniversitesi'nin çevirdiği dokümanter filmler bu yolda atılmış olumlu, verimli birer adımdı. Üniversite, geçirdiği buhranlar sonucunda bu filmleri gereğince yayamadığı gibi, çalışmalarını da sürdüremedi. Başlanan bir işi yarıda bırakıp da aynı işe yeni baştan başlamak gelişmeyi kösteklemek demektir. Başlayan kim olursa olsun, işte nereye varılmışsa varılsın, varılan sonuçlara bağlanıp daha ileri gitmek gerek.

*Çağının öncü kadın
düşünürü Azra Erhat, ulusal
kültürümüze olağanüstü
katkılarda bulunmuş
unutulmaz bir aydınımızdı.*

“Mavi yolcu olmak ne demektir, diye sorarsanız, bu bir bilinç işidir, derim. Bu bilinç, insana bir ayrıcalık, bir üstünlük duygusu verir, ama mavi yolcuyu çevresinden ayırmaz; tam tersine bir çeşit sağtöre aşılıyarak, bu ülküyü başkalarına da benimsetme hevesini verir. Bir mavi yolcu için en büyük başarı, bir mavi yolculuk düzenleyebilmek ve arkadaşlarına bir mavi gezi serüveni yaşatmaktır.”

1950’li, 60’lı yıllarda, güney illerimizin cennet köşeleri yeni yeni keşfedilirken, bir grup Türk aydını, tarih, coğrafya, edebiyat coşkusu ile yurt gezilerine çıkmışlardı. Sabahattin Eyüboğlu, Halikarnas Balıkcısı gibi edebiyatımıza damga vurmuş bu aydınlar, mavi yolculuk gezilerini, yaşadıkları kentlere döndüklerinde, sanatsal ve düşünsel üretime dönüştürmüşlerdi. *Mavi Yolculuk*, bu gezileri aksatmadan sürdüren Azra Erhat’ın unutulmaz kitaplarından biri.

ISBN 978-975-07-0446-8

9 789750 704468